

ГАЛИЧ

ВИПУСК 3

З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ї

Ліля-НВ
Івано-Франківськ
2018



УДК 94 (47.867) (08)
ББК 63.3(4УКР)я43
Г 15

Галич. Збірник наукових праць. – Вип. 3. / За ред. М. Волощука. – Івано-Франківськ : «Лілея-НВ», 2018. – 296 с.

У збірнику наукових праць вміщено статті і матеріали, присвячені різноманітним питанням історії міста Галича. До авторського колективу входять дослідники українських і зарубіжних університетів та науково-дослідних установ. Видання адресоване широкому колові читачів, зацікавлених історією рідного краю і його зв'язками з країнами Європи та світу.

Редакційний комітет

Василь Іваночко (Івано-Франківськ, Україна),
Богдан Томенчук (Івано-Франківськ – Коломия, Україна),
Ігор Коваль (Івано-Франківськ – Галич, Україна), Віталій Нагірний (Краків, Польща),
Андрій Стасюк (Івано-Франківськ – Галич, Україна)

На обкладинці використано зображення печатки віслицького каштеляна і галицького старости Яна Щекоцького, 1409 р.

*Затвердила до друку вчена рада Державного вищого навчального закладу
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
1 березня 2018 р., протокол № 2*

© ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018
© Факультет історії, політології і міжнародних відносин, 2018
© Центр медієвістичних студій, 2018
© Видавництво «Лілея-НВ», 2018

ISBN 978-966-668-456-4

<i>Мирон Капраль (Львів, Україна).</i>	
Галицький літопис кінця XVIII ст.	184
<i>Myron Kapral (Lviv, Ukraine)</i>	
Halych Chronicle of the late 18th Century	184
<i>Віталій Нагірний (Краків, Польща).</i>	
Старі зображення Галича із фондів Національного музею у Кракові	212
<i>Vitalii Nahirnyi (Krakow, Poland)</i>	
Old images of Halych from the funds of the National Museum in Krakow	212
ГАЛИЧ НА СТОРІНКАХ ІНОЗЕМНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. ПЕРЕДРУКИ	221
<i>Олег Іоаннісян (Санкт-Петербург, Росія).</i>	
Нові дослідження однієї з пам'яток галицького зодчества XII сторіччя	222
<i>Oleg Ioannisyann (Saint-Petersburg, Russia)</i>	
New date on one of the monuments of 12th-century Halych architecture	222
<i>Павло Раппопорт (Ленінград, Росія).</i>	
Руська архітектура X–XIII ст. Каталог пам'яток. Галицька земля (витяг з авторської монографії)	242
<i>Pavel Rappoport (Leningrad, Russia)</i>	
Rusian architecture of the 10th–13st centuries. Catalog of monuments. Galicia (excerpt from the author's monograph)	242
<i>Іван Могитич, Роман Могитич (Львів, Україна).</i>	
Особливості техніки мурування і архітектурних форм галицько-волинського зодчества (X–XIV ст.)	252
<i>Ivan Mogytych, Roman Mogytych (Lviv, Ukraine)</i>	
Peculiarities of stone building techniques and architectural forms of the Galician-Volhynian architecture (10th–14st centuries)	252

СТАРІ ЗОБРАЖЕННЯ ГАЛИЧА З ФОНДІВ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ У КРАКОВІ*

У статті подано огляд старих зображень Галича — дереворитів, офортів, літографій, акварелей, рисунків, які зберігаються у фондах Національного музею у Кракові. Загальна кількість виявлених зображень становить 18 одиниць. За хронологією ілюстрації датуються періодом від другої половини 1830-х років до 1918 р. В тематичному плані йдеться про зображення загального вигляду міста; руїни Старостинського замку; церкву Святого Миколая; римо-католицькі костели Святого Станіслава і Вознесіння Діви Марії; руйнування Галича внаслідок бойових дій Першої світової війни.

Ключові слова: *Галич, дереворит, офорт, літографія, рисунок, акварель.*

Галич, незважаючи на його провінційне значення, починаючи з ХІХ ст., почав привертати увагу численних митців: художників, граверів, фотографів. Унаслідок цього, вже в другій половині ХІХ — на початку ХХ сторіч з'явилося чимало рисунків, літографій, дерево- і сталеритів, фотографій і поштівок із зображеннями найцікавіших об'єктів міста й околиць. Більшість з них збереглися до наших днів і залишаються дуже цінним джерелом для вивчення минулого колишньої князівської столиці. Чимало таких зображень зберегіться сьогодні в фондах Національного музею у Кракові (*Muzeum Narodowe w Krakowie*).

* За допомогою в пошукові матеріалів хочу висловити щиру подяку працівникам Національного музею у Кракові: Бернадеті Май (*Bernadeta Maj*), Луцині Ленчнarrowич (*Lucyna Lencznarowicz*), Катажині Поднесінській (*Katarzyna Podniesińska*), Яніні Вількоч (*Janina Wilkocz*), Агнешці Гурецькій-Матурі (*Agnieszka Górecka-Matura*), Магдалені Чубінській (*Magdalena Czubińska*) і Барбарі Кьоніг (*Barbara König*).

Пошуки у фондах вищеназваного музею дозволили виявити загалом 18 зображень Галича. 15 з них зберігаються у самому Національному музеї, а три – в його філії, Музеї Чарторийських (*Muzeum Czartoryskich*). Серед них: три дереворити¹ у формі паперових відбитків (зокрема торцевий дереворит²), два офорти³, шість літографій⁴, чотири виконані олівцем на папері рисунки, три акварелі. В хронологічному плані зображення датовані часом від 1830-х років до 1918-го. Тематично вони репрезентують: загальний вигляд міста з різних боків, зокрема із Замкової гори (6); руїни Старостинського замку (5); церкву Святого Миколая (2); римо-католицький костел Святого Станіслава (2); римо-католицький костел Вознесіння Діви Марії (1); воєнні знищення Галича після Першої світової війни (2).

Найраніші із зображень Галича з фондів Національного музею у Кракові датуються 1830–1840-ми рр. Таких налічуємо п'ять: офорт і чотири літографії.

Першим із перелічених зображень є чорно-білий офорт із загальним виглядом Галича (іл. 1), відтворений на папері завбільшки 5,7 на 9 см⁵.

¹ Дереворит, або ксилографія, – одна з найстаріших графічних технік, яка виникла в Китаї не пізніше VI ст. н. е. Полягала в нанесенні гравюри на дерев'яну дошку, вирізану з м'яких порід дерева впоперек його шарів. Спочатку на неї наносили малюнок, після чого довкола нього вибирали тло, далі частини, які виступають, покривали фарбою і виконували відбиток малюнка на папері. Див.: Словник української мови : в 11 т. – К., 1971. – Т. 2. – С. 246.

² Торцевий дереворит виконували на виготовленій із поперечного зрізу стовбура твердих порід дерева дошці. У 1780-х рр. його винайшов Томас Бьюїк (*Thomas Bewick, 1753–1828*). Див.: Бевик // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. – СПб, 1891. – Т. 3. – С. 255.

³ Офорт – різновид гравюри на металі (міді або цинку), виготовленої за допомогою кислот. Виник у Західній Європі в кінці XV або в XVI ст. Див.: Словник української мови : в 11 т. – К., 1974. – Т. 5. – С. 818.

⁴ Літографія – одна з технік гравюри, яку 1796 р. винайшов Йоганн-Алоїзій Зенефельдер (*Johann Alois Senefelder, 1771–1834*). Полягала в нанесенні малюнка на пласку друкарську форму (камінь або метал) і перенесенні відбитка на папір методом відтискування. Див.: Зенефельдер (*Alois Senefelder, 1771–1834*) // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. – СПб, 1894. – Т. 12а. – С. 548; Словник української мови : в 11 т. – К., 1973. – Т. 4. – С. 531.

⁵ *Muzeum Narodowe w Krakowie* (далі – MNK). – Dział III. – Poddział: Ryciny. – Zespół: Grafika Dawna polska. – Nr inw. 7273.

Його автором був Каєтан Вавжинець (*Kajetan Warzyniec*), більш відомий під псевдонімом Каєтан-Вінцентій Келісінський (*Kajeten Wincenty Kielisiński*, 1808–1849)⁶. На офорті відсутня дата, однак, беручи до уваги, що автор більшість подорожей по Східній Галичині здійснив між 1834 і 1839 рр.⁷, гравюру можна датувати другою половиною 1830-х рр.

Літографії всі чорно-білі, надруковані у Львові в друкарнях Петра Піллера (*Piotr Piller*, 1801–1874) і Каєтана Яблонського (*Kajetan Jabłoński*, 1815–1896)⁸. Першу з них створено 1846 р. на звичайному папері завбільшки 27,4 на 21,5 см. На ній зображено залишки Старостинського замку з півдня і заходу⁹. Автор рисунка не вказаний, однак, беручи до уваги майже повну його ідентичність з літографією № 28406/58 (різниця між ними тільки в даті – друга літографія видана 1847 р. – та в невеликих розбіжностях у розмірі – друга літографія має розмір 27,5 на 21 см; Іл. 2)¹⁰, можна ствердити, що автором обох зображень був відомий галицький графік, поет і краєзнавець Мацей-Богуш Стенчинський (*Maciej Bogusz Stęczyński*, 1814–1890)¹¹.

Ще дві з відзначених вище чотирьох літографій ідентичні – вони датовані 1847 р., надруковані на звичайному папері завбільшки 27,5 на 21 см і 27,4 на 21,5 см та репрезентують загальний вид міста з північної сторони (Іл. 3)¹². Автором обох зображень також був М. Б. Стенчинський.

Чергова група ілюстрацій постала між 1878–1880 рр. Ними є дві кольорові акварелі на папері (оригінали) завбільшки 22,7 на 28,8 см

⁶ Детальніше про діяльність К. В. Келісінського, див.: Kłodzińska K. Kielisiński Kajetan Wincenty / K. Kłodzińska // *Polski Słownik Biograficzny* (далі – PSB). – Wrocław ; Warszawa ; Kraków, 1966–1967. – Т. 12. – С. 402–403.

⁷ Ibidem. – С. 402.

⁸ Детальніше про цих видавців, див.: Trojanowski A. Pollerowie lwowscy / A. Trojanowski // *Cracovia Leopoldis*. – 2005. – № 3 (43). – С. 8; Lewicki K. Jabłoński Kajetan / M. Lewicki, M. Tyrowicz // PSB. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków, 1962–1964. – Т. 10. – С. 258–259.

⁹ MNK. – Dział III. – Poddział: Ryciny. – Zespół: Albumy. – Nr inw. 261/48.

¹⁰ Ibidem. – Nr inw. 28406/47.

¹¹ Детальніше про діяльність М. Б. Стенчинського, див.: Czeppe M. Stęczyński Maciej Bogusz Zygmunt / W. Czeppe, W. Wisńiewski // PSB. – Warszawa ; Kraków, 2004–2005. – Т. 43. – С. 508–512.

¹² MNK. – Dział III. – Poddział: Ryciny. – Zespół: Albumy. – Nr inw. 28406/58; Nr inw. 261/60.

кожна¹³. Автором обох був відомий аквареліст, виходець з білоруських земель Наполеон Орда (*Napoleon Orda*, 1807–1883)¹⁴. На першій акварелі зображено римо-католицький костел Вознесіння Діви Марії з руїнами Старостинського замку на задньому плані¹⁵. На другій – римо-католицький костел Святого Станіслава (тепер – церква Святого Пантелеймона в с. Шевченковому Галицького району Івано-Франківської області)¹⁶.

Приблизно тими ж роками датуються два чорно-білі рисунки, які виконав на папері олівцем краківський архітектор Олександр Гебауер (*Aleksandr Gebauer*, 1828–1888). На першому з них завбільшки 33,8 на 21 см – загальний план римо-католицького костелу Святого Станіслава з прорисовкою його окремих архітектурних елементів¹⁷. Другий завбільшки 11 на 10,3 см пропонує загальний вигляд Замкової гори з руїнами Старостинського замку¹⁸.

До другої половини ХІХ ст., без можливості точнішого датування, належать також два звичайні дереворити, торцевий дереворит і літографія. Всі вони чорно-білі, відбиті на папері. Обидва звичайні дереворити зроблені на основі малюнка художника, професора Краківської академії мистецтв Генриха Грабінського (*Henryk Grabiński*, 1842–1903). Перший із них завбільшки 17,5 на 22 см виконав Єжи Сосінський (*Jerzy Sosiński*). На ньому зображено греко-католицьку церкву Святого Миколая в Галичі (іл. 4)¹⁹. Другий дереворит виконав Теофіл Конарzewський (*Teofil Konarzewski*). Його

¹³ Згадані акварелі були вперше опубліковані в 2-му томі збірника наукових праць «Галич», див.: Нагірний В. Галич на акварелях Наполеона Орди / В. Нагірний // Галич. Збірник наук. праць / За ред. М. Волощука. – Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2017. – Т. 2. – С. 207–212.

¹⁴ Детальніше про діяльність Н. Орди, див.: German F. Orda Napoleon / F. German // PSB. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk, 1979. – Т. 24. – S. 161–163. Про «українську тематику» в його творчості, див.: Україна в літографіях з акварелей Наполеона Орди. Альбом-каталог / [укладач Л. Гутник, автор вступу Г. Юхимець]. – К., 2011. – С. 3–11.

¹⁵ MNK. – Dział III. – Podział: Rysunki i akwarele. – Nr inw. 4536.

¹⁶ Ibidem. – Nr inw. 4537.

¹⁷ Ibidem. – Nr inw. 880.

¹⁸ Ibidem. – Nr inw. 1906/1.

¹⁹ Ibidem. – Poddział: Ryciny. – Zespół: Widoki. – Nr inw. 134102.

розміри 13,4 на 18,3 см. Дереворит зображує галицьку церкву без подання її назви²⁰. Видається правдоподібним, що на цій літографії також зображено згадану вище церкву Святого Миколая, однак з іншого ракурсу.

На торцевому деревориті завбільшки 16,4 на 23,1 см зображено загальний вигляд руїн Старостинського замку з Дністром на задньому плані. На відміну від інших дереворитів, цю ілюстрацію відтворено на газетному папері (іл. 5)²¹. Його автором був Генрих Грабінський²².

Що ж стосується літографії, то вона відображає загальний вигляд міста з річками Луквою та Дністром на задньому плані. Її розміри 31,3 на 44,6 см. Автор літографії невідомий. Зображення виконано на звичайному папері в літографічній майстерні Максиміліана Фаянса (*Maksymilian Fajans*, 1825–1890) у Варшаві²³, що допомагає датувати її часом до 1890 р.

Останню групу старих зображень Галича з фондів Національного музею у Кракові становлять два чорно-білі рисунки, які виконав краківський художник Станіслав Яновський (*Stanislaw Janowski*, 1866–1942)²⁴ 1918 р. Їхні розміри 20,5 на 18 см. Вони належать до серії «*Воєнні руйнування Малопольщі*», відображаючи стан центральної частини Галича після закінчення Першої світової війни²⁵.

Окремо слід відзначити зображення Галича, які зберігаються у фондах філії Національного музею у Кракові – Музеї Чарторийський. До них належать: офорт Каєтана Келісінського (правдоподібно датований другою половиною 1830-х рр.), на якому відтворено руїни Старостинського замку²⁶; літографія із зображенням Ринкової площі з Замковою горою на задньому плані авторства Мацея Стенчинського

²⁰ Ibidem. – Nr inw. 134103.

²¹ Ibidem. – Nr inw. 40413.

²² Детальніше про діяльність Г. Грабінського, див.: Łepkowski E. Grabiński Henryk / E. Łepkowski // PSB. – Wrocław ; Kraków ; Warszawa, 1979. – Т. 8. – С. 466.

²³ MNK. – Dział III. – Poddział: Ryciny. – Zespół: Albumy. – Nr. inw. 1623/6.

²⁴ Детальніше про діяльність С. Яновського, див.: Lepiarczyk J. Janowski Stanislaw / J. Lepiarczyk // PSB. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków, 1962–1964. – Т. 10. – С. 572–574.

²⁵ MNK. – Dział III. – Poddział: Rysunki i akwarele. – Nr inw. 3711.

²⁶ Muzeum Czartoryskich w Krakowie. – Kabinet Graficzny. – Nr inw. XV–R.12360.

(близько 1846–1847 рр.)²⁷; акварель Наполеона Орди, датована 1878–1880 рр., із зображенням загального виду міста²⁸.

Частина окреслених вище старих зображень Галича з фондів Національного музею у Кракові вже відома дослідникам. Інша частина досі залишалася поза увагою науковців. Порівняння вже відомих зображень наддністрянського міста з описаними в цій статті ілюстраціями дозволить детальніше відтворити вигляд Галича і стан збереження його пам'яток у другій половині XIX – на початку XX ст.

Vitaliy Nagirnyy (Kraków, Poland)

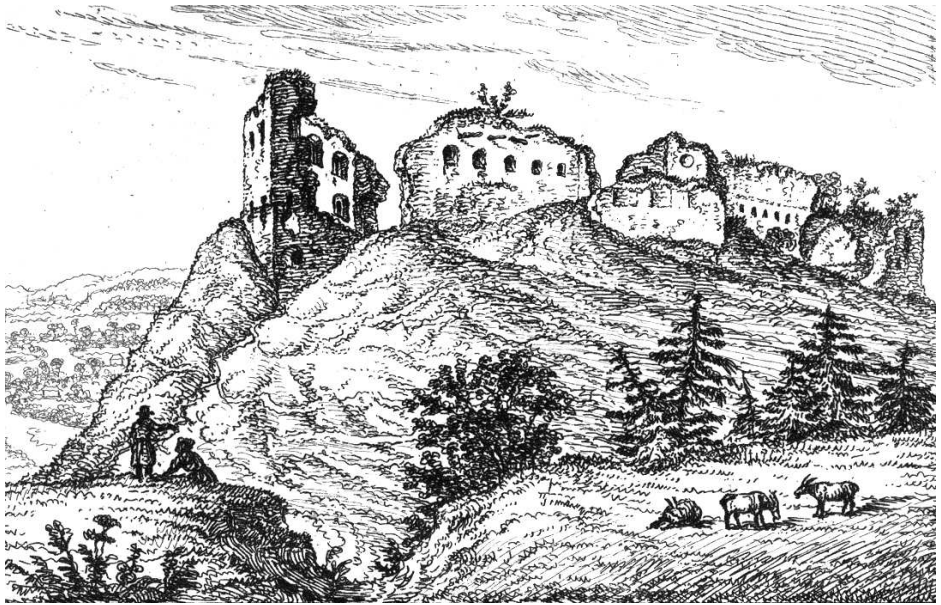
Old images of Halych from the funds of the National Museum in Kraków

The article gives an overview of the old images of Halych – woodcuts, etchings, lithographs, watercolors, and drawings stored in the funds of the National Museum in Krakow. The total number of images detected is 18 units. Chronologically, the illustrations are dated from the period of the late 1830s to 1918. Thematically, the photos depict the general city view; the ruins of the Starostynskyj castle; St. Nicholas Church; Roman Catholic churches of St. Stanislav and the Ascension of the Virgin Mary; destruction of Halych as a result of the First World War fights.

Key words: *Halych, woodcut, etching, lithograph, drawing, watercolor.*

²⁷ Ibidem. – Nr inw. XV–R. 9966.

²⁸ Ibidem. – Nr inw. XV–R. 19427.



*Іл. 1. Загальний вигляд Галича.
Каєтан Вавжинець, друга половина 1830-х рр.*



*Іл. 2. Старостинський замок.
Мацей-Богуш Стенчинський, 1847 р.*



*Ил. 3. Загальний вигляд Галича з північної сторони.
Мацей-Богущ Стенчинський, 1847 р.*



*Ил. 4. Церква Святого Миколая в Галичі.
Генрих Грабінський, друга половина XIX ст.*



*Іл. 5. Руїни замку в Галичі над Дністом.
Генрих Грабінський, друга половина XIX ст.*